

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2018

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο:

A1. Διότι η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια· γιατί για χάρη της ευχαρίστησης κάνουμε τιποτένια πράγματα, ενώ εξαιτίας της δυσαρέσκειας μένουμε μακριά από τα ωραία πράγματα. Γι' αυτό πρέπει να έχουμε διαπαιδαγωγηθεί από την πιο μικρή ηλικία με τέτοιο τρόπο, όπως λέει ο Πλάτωνας, ώστε και να ευχαριστιόμαστε και να χαιρόμαστε και να δυσανασχετούμε με αυτά που πρέπει· γιατί αυτή είναι η σωστή παιδεία. Επιπλέον, το να κάνει κανείς λάθος γίνεται με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως δίδασκαν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό πάει μαζί με το πεπερασμένο), όμως το να πράττει κανείς το σωστό γίνεται με έναν μόνο τρόπο (γι' αυτό και το ένα είναι εύκολο, ενώ το άλλο δύσκολο, εύκολο το να αποτύχει κανείς στον στόχο του, δύσκολο όμως το να (τον) επιτύχει· γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους γνώρισμα της κακίας είναι η υπερβολή και η έλλειψη, ενώ της αρετής, η μεσότητα· γιατί καλοί (γινόμαστε) με ένα μόνο τρόπο, ενώ κακοί με πολλούς.

B1. α. Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τη θέση ότι τα ευχάριστα ή δυσάρεστα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις μας αποτελούν το κριτήριο ότι έχουν διαμορφωθεί μέσα μας τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Χρειάζεται ωστόσο να διευκρινίσουμε ότι πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ "καλών" και "κακών" ηδονών: οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Η παιδεία λοιπόν καθιστά τον άνθρωπο

ικανό να διακρίνει μεταξύ "καλών" και "κακών" ηδονών και να επιλέγει τις πρώτες. Για να αποδείξει τη θέση του χρησιμοποιεί τα ακόλουθα παραδείγματα:

1^ο παράδειγμα («ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος ... ἀκόλαστος»): αν κανείς κρατιέται μακριά από τις σωματικές ηδονές και αυτό του προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα, τότε η αποχή του αυτή συνιστά μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και είναι σώφρων, ενώ αν η αποχή αυτή του προκαλεί δυσάρεστα συναισθήματα, τότε δεν του έχει γίνει μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και είναι ακόλαστος.

2^ο παράδειγμα («καὶ ὁ μὲν ὑπομένων ... δειλός»): αν κάποιος υπομένει τους κινδύνους της μάχης ή τις αντιξοότητες της ζωής και αυτό του προκαλεί ευχάριστα ή τουλάχιστον όχι δυσάρεστα συναισθήματα, τότε αυτό είναι πια μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και είναι ανδρείος. Αν όμως υπομένει τους κινδύνους με δυσαρέσκεια, τότε το να υπομένει τους κινδύνους δεν του έχει γίνει ακόμη μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα του και είναι δειλός.

Τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως οδηγούν τον Αριστοτέλη στη διατύπωση του συμπεράσματός του, ότι η ηθική αρετή συνδέεται με τα ευχάριστα και τα δυσάρεστα συναισθήματα. («περὶ ἡδονὰς γὰρ καὶ λύπας ἔστιν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ») Εδώ διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες (ενώ κάποιες θεωρίες τη σχετίζουν με το διανοητικό, κυρίως, μέρος του ανθρώπου). Την ίδια ιδέα, ότι δηλαδή αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων και των κοινωνιών, τη συναντούμε και στον Πλάτωνα: «νόμων δὲ πέρι διασκοπούμενων ἀνθρώπων ὀλίγου πᾶσά ἐστιν ἡ σκέψις περὶ τε τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς λύπας ἔν τε πόλεσιν καὶ ἔν ἰδίοις ἡθεσιν»· ο Αριστοτέλης όμως συστηματοποίησε περισσότερο από τον δάσκαλό του την εξέταση των συναισθημάτων, και είδε τα συναισθήματα με λιγότερη, γενικά, αυστηρότητα από εκείνον.

Δεν αρκεί, λοιπόν, να κάνει κάποιος ηθικές πράξεις για να θεωρηθεί ότι έχει κατακτήσει τις ηθικές αρετές, αλλά και να βιώνει ευχάριστα συναισθήματα μέσα από αυτές. Αν οι πράξεις αυτές δεν προκαλούν χαρά αλλά είναι αποτέλεσμα επιβολής και καταναγκασμού και προκαλούν δυσάρεστα συναισθήματα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ηθικά ενάρετος αυτός που τις πράττει.

Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, δεν αναφέρεται στον συνεχή εσωτερικό αγώνα που απαιτείται για την κατάκτηση των ηθικών αρετών, αλλά τονίζει ότι αυτές δημιουργούν ευχάριστα συναισθήματα στον ηθικό άνθρωπο. Η αρετή δηλαδή ρυθμίζει τα συναισθήματα της ηδονής και της λύπης στην ψυχή του ανθρώπου και θέτει μέτρο σε αυτά.

β) Για άλλη μια φορά στο κείμενο του Αριστοτέλη διαφαίνεται ο κοινωνικός χαρακτήρας της αρετής, καθώς η πόλη αλλά και η οικογένεια και το στενό κοινωνικό περιβάλλον είναι αυτοί που έχουν την ευθύνη για την κατάκτηση της ηθικής αρετής από τους ανθρώπους. («Διὸ δεῖ ἤχθαι πῶς εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησίν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἢ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.»)

Η αρετή, λοιπόν, έχει κοινωνικό χαρακτήρα, επειδή:

- οι πράξεις μας συντελούνται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον και έχουν αντίκτυπο στον κοινωνικό περίγυρο,
- ο κοινωνικός περίγυρος προσδιορίζει το πόσο ηθικές είναι οι πράξεις μας και μας αποδίδει ηθικούς χαρακτηρισμούς σύμφωνα με αυτές,
- κάθε κοινωνία - πολιτεία αξιολογεί ποιες πράξεις είναι ηθικές και μας υποχρεώνει με την παιδεία και την αγωγή να τις ακολουθήσουμε.

B2. Ο Αριστοτέλης στο απόσπασμα δίνει τον πλήρη ορισμό της αρετής. Είναι, λοιπόν, η αρετή μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα που επιλέγεται ελεύθερα από τον άνθρωπο. Βρίσκεται στη μεσότητα που

προσδιορίζεται με βάση τα υποκειμενικά κριτήρια και καθορίζεται από τη λογική και μάλιστα τη λογική του φρόνιμου ανθρώπου. Ειδικότερα η αρετή είναι «ἕξις». Ο όρος προέρχεται από το θέμα του μέλλοντα («ἕξω») του ρήματος «ἔχω». Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η «ἕξις» είναι το προσεχές γένος της αρετής και δίνει στον όρο ηθικό περιεχόμενο: είναι το μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα που προκύπτει από συνήθεια ή επαναλαμβανόμενη άσκηση. Η ποιότητα, λοιπόν, των ἕξεων εξαρτάται από την ποιότητα των ενεργειών μας. Άρα, δεν αρκεί να χαρακτηρίζουμε τις αρετές ἕξεις, αφού αυτές διακρίνονται σε καλές και κακές, αλλά να βρούμε το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα, την ειδοποιό διαφορά που τις διαφοροποιεί από τις άλλες ἕξεις.

Επιπλέον είναι «προαιρετική» αποτελεί δηλαδή ελεύθερη και ἔλλογη εκλογή και βούληση που αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για να κάνει ο άνθρωπος σωστή επιλογή ενεργειών και να κατακτήσει το μέτρο αποφεύγοντας τις ακρότητες, δηλαδή την υπερβολή και την ἔλλειψη. Την ευθύνη, λοιπόν, για την κατάκτηση της ηθικής αρετής την έχει ο ίδιος ο άνθρωπος. Αν ο δρόμος προς την αρετή δεν ήταν αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης, αλλά καταναγκασμού, τότε η αρετή δεν θα είχε καμία αξία για τον άνθρωπο. Η «προαίρεσις» αποτελεί, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τον έναν από τους τρεις αναγκαίους όρους για την ύπαρξη της αρετής. Οι άλλοι δύο όροι είναι:

- ο άνθρωπος να έχει συνείδηση της πράξης του («εἰδώς») και
- να την πραγματοποιεί με σιγουριά και σταθερότητα («βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως»).

Τέλος η αρετή καθορίζεται από τον «φρόνιμο» άνθρωπο. Η φρόνηση συνδέεται με τον λόγο και αν υπάρχει αυτή, υπάρχουν συγκεντρωμένες στον άνθρωπο και όλες οι άλλες αρετές. Ο φρόνιμος άνθρωπος είναι αυτός που θα καθορίσει με τη λογική του το «δέον», τις σωστές ενέργειες που πρέπει να ακολουθούνται μέσα στην κοινωνία. Το περιεχόμενο, όμως, της έννοιας «φρόνιμος» και «δέον» δεν μπορεί να καθοριστεί με σαφήνεια. Στον αντικειμενικό προσδιορισμό τους παίζει ρόλο τόσο η ανθρώπινη λογική όσο και η

εποχή, η κοινωνία, τα πρότυπα των ανθρώπων, στοιχεία τα οποία συνεχώς μεταβάλλονται.

B3. α. Πρωταγόρας :εὐβουλία

σωκρατικός φιλόσοφος: εὐτυχία

β. Ο σοφιστής Πρωταγόρας υποστήριζε (όπως μαθαίνουμε από τον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο) πως ήταν σε θέση να διδάσκει στους μαθητές του την εὐβουλίαν, να τους μεταδίδει δηλαδή την ικανότητα να σκέφτονται σωστά α) για τις υποθέσεις του σπιτιού τους (= πώς να κυβερνούν με τον καλύτερο τρόπο το νοικοκυριό τους) και β) για τις υποθέσεις της πολιτείας (= πώς να γίνουν ασυναγώνιστοι πολιτικοί και στα έργα και στους λόγους). Ένας σωκρατικός, πάλι, φιλόσοφος, ξεκινώντας αυτός από άλλη βάση και πολεμώντας αυτού του είδους τους όρους-αντιλήψεις, πρόβαλε τον όρο εὐτυχία, διακηρύσσοντας – προφανώς– ότι δεν έχει καμία σημασία ποιες ικανότητες έχει ο κάθε άνθρωπος, αφού –στο τέλος– το παν εξαρτάται από την καλή του τύχη. Και άλλοι όμως –καθόλου λίγοι– φιλόσοφοι πρόβαλαν, ο καθένας με τη δική του ορολογία, τις προσωπικές τους απόψεις για το σημαντικό αυτό θέμα.

B4. α. δεῑ - δή

ἦ- ἦ

ἔτι - ἔτη

ὡς - ὅς

αἰρεῖσθαι - αἰρεῖσθε

β. σωφρονιστικός χαρακτήρας ποιητής

σχολικό κτίριο

ορθόδοξη εκκλησία

τυχερός αριθμός

ενάρετος βίος

Αδίδακτο κείμενο:

A] Νομίζω ότι αυτός δίκαια θα μπορούσε να τύχει της μεγαλύτερης συγγνώμης από εσάς· γιατί και εσείς αφού εξοριστήκατε από τους τριάκοντα, είχατε τις ίδιες συμφορές με εκείνον. Εξαιτίας αυτών πρέπει να θυμάστε, σε ποια ψυχική κατάσταση ο καθένας από εσάς ήταν και ποια γνώμη είχε και ποιο κίνδυνο δε θα αντιμετώπιζε ώστε να σταματήσει από τη μια να αλλάζει τόπο διαμονής, (ώστε) να επιστρέψει από την άλλη στην πατρίδα και να τιμωρήσει αυτούς που τον εξόρισαν. Προς ποιαν ή πόλη ή φίλο ή ξένο δεν ήρθατε για να παρακαλέσετε να βοηθήσει την επαναφορά σας; Από τι απομακρυνθήκατε προσπαθώντας να επιστρέψετε από την εξορία; Αφού καταλάβατε τον Πειραιά δεν καταστρέψατε το σιτάρι στην ύπαιθρο και τη γη δεν λεηλατήσατε και δεν βάλετε φωτιά στα προάστια και στο τέλος δεν επιτεθήκατε στα τείχη; Και αυτά τόσο έντονα νομίζατε ότι έπρεπε να κάνετε ώστε περισσότερο οργιζόσαστε με αυτούς που παρέμεναν αδρανείς από τους συνεξόριστους παρά με εκείνους που είχαν γίνει υπαίτιοι των συμφορών. Επομένως, δεν είναι λογικό να κατηγορείτε εκείνους που επιθυμούν τα ίδια με εσάς ούτε να θεωρείτε κακούς άνδρες όσους, αφού εξορίστηκαν, επεδίωξαν να επιστρέψουν, αλλά πολύ περισσότερο όσους αφού παρέμειναν, έκαναν πράγματα άξια εξορίας.

B] πολλῆς – πλείονος, ᾧ πατρὶς – ᾧ πατρίδες, τὰ σῖτα, τῷ τείχει, μάλα – μάλιστα, τυχεῖν – τετυχηκέναι, χρῆται – χρῶνται, διαφθερεῖς – διαφθεροῖς/οίης, τοῖς ἀγαγοῦσι, κάτεισι – κατίασι(ν).

Γ] 1. ὑπὸ τῶν τριάκοντα= εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο ἐκπεσόντες

δεησόμενοι= τελική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο ὑμεῖς

ποιεῖν= τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο χρῆναι

τοῖς ἄγουσι= επιθετική μετοχή αντικείμενο στο ὠργίζεσθε

φυγῆς= ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική της ἀξίας στο ἄξια.

2. τούτους, οἱ ἐξέβαλον.

3. Ἡρώτησεν ἐπὶ τίνα δ' ἢ πόλιν ἢ φίλον ἢ ξένον οὐκ ἔλθοιεν δεησόμενοι συγκαταγαγεῖν τούτους.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ